

**СПЕЦИФІКА ПІДВИЩЕННЯ КУЛЬТУРИ
МОВИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ГАЛУЗИ
ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ І СПОРТУ**

Кравченко Алла

Дніпропетровський державний інститут фізичної культури і спорту

Аннотація

В статті розглядається проблема культури мови студентів вузів фізичного виховання і спорту, аналізуються основні фактори культури професійної мови в підготовці фахівців сфери фізичної культури і спорту з метою забезпечення відповідного рівня в оволодінні навичками ділового спілкування для професійної мобільності і ефективного виконання професійних обов'язків. Акцентовується увага на оволодінні практичними вміннями і навичками грамотної мовної культури, володінням термінологією, фразеологією, мовними формулами і етикетом.

Підкреслюється, що культура мови, культура спілкування – це частина загальної культури особистості, а її відсутність свідчить про бездуховність людини, тому вирішити гостру проблему культури мови в нашій державі можна тільки через науково-організовану систему освіти, інтегральний соціокультурний виховний

процес. Повністю ясним стає вимога вивчати культуру професійної мови при підготовці фахівців різних галузей, що повинно відображатися і на щоденній мовній практиці студентів. Оволодіння знаннями української мови, засвоєння мовної культури є одними з впливових факторів формування національної ідентичності особистості в забезпеченні кваліфікованих фахівців сучасної України.

Ключові слова: професійна мова, мовна норма, професійна сфера, професійна мова.

Annotation

In this article is discussed the problem of speech culture of students of the physical culture and sports in Higher Education, analyzes the main factors in the culture of professional speech training sphere of physical culture and sports in order to ensure an appropriate level of skills in professional mobility and effective business communication performance of

professional duties. The attention is focused on mastering practical and literacy skills speech culture, the possession of definition system, the phraseology, language formulas and elementary business etiquette.

It is stressed that the culture of speech, culture of communication - it is part of the general culture of the person, while its absence indicates the lack of spirituality the one. To solve the problem of speech in our country can be able only through the scientifically organized system of education, integral socio-cultural educational process. Therefore, it becomes to clear a requirement for training in any field of activity, studying of professional speech culture which is realized in everyday speech of student's practice. Mastering the Ukrainian language, the acculturation the levels of speech of personality as a one of the influence factors is forming of national identity consciousness that ensures the existence of a qualified specialists in a modern Ukrainian society.

Key words: professional speech, language norm, professional sphere, professional language.

Постановка проблеми. Аналіз останніх досліджень та публікацій. Сучасні тенденції освіти в Україні спрямовані на підготовку студентів як професійно кваліфікованих спеціалістів, посилення комунікативних здібностей, виховання їх культури. Підготовка студентів-фахівців галузі фізичної культури і спорту вимагає формування в них мовної культури, оскільки мова і мовлення обслуговують види їх діяльності. Адже для грамотного спеціаліста важливою є мовна компетенція – засвоєння мовних норм, що склалися історично в фонетиці, лексиці, граматиці, орфоєпії, семантиці, стилістиці та їх застосування у професійній діяльності, а також здібності, знання, навички мовної поведінки для успішного здійснення мовленнєвої діяльності в умовах професійного спілкування.

Мистецтво спілкування завжди вважалося органічною складовою професіоналізму людини. Власне тому сьогодні існує необхідність подолання недоліків мовної культури та потреба формування мовної компетенції фахівця галузі фізичної культури і спорту, який повинен стати носієм вихованості, освіченості та інтелігентності. А здобуті у вищій мовній знання можна практично застосовувати у реальному житті.

Теоретичному дослідженню названих явищ й пошуку шляхів подолання їх небажаних наслідків присвячені роботи багатьох українських мовознавців. Значну увагу проблемам культури мови приділяють Л. Козак [3], О. Сербенська [1], Л. Ставицька, Н. Бабич [5], Л. Козловська [4].

Аналіз досліджень учених, власний досвід дають підстави стверджувати, що специфіка підвищення культури мови та формування навичок володіння нею гарантує спеціалістові будь-якого фаху відчутний успіх у професійно-діловій сфері.

Актуальність проблеми зумовлена потребою формування

культури професійного мовлення сьогоденного студента вищів фізкультурно-спортивного профілю.

Зв'язок з науковими темами та програмами. Робота виконана за планом НДР кафедри соціально-гуманітарних наук на 2011-2015 рр. «Формування духовної культури фахівців у сфері фізичної культури і спорту в процесі професійної підготовки» (реєстраційний номер 0111U001716).

Метою нашої статті є обґрунтування деяких особливостей підвищення культури мови студентів як майбутніх фахівців галузі фізичної культури і спорту і пов'язані з нею проблеми навчання української мови та культури мови у вищій школі.

Завдання: сформувати вміння і навички оптимальної мовної поведінки, культури мови у професійній сфері.

Методи дослідження – теоретичний аналіз і узагальнення даних науково-методичної літератури.

Результати дослідження. Специфіка формування культури професійного мовлення фахівця галузі фізичної культури та спорту передбачає синтез фахових наукових знань зі світом людських цінностей, з якими він знайомиться на заняттях гуманітарного циклу, зокрема на «Українській мові (за професійним спрямуванням)», «Культурі професійної мови», та інших дисциплінах гуманітарного циклу. Саме цей гуманітарний вектор освіти майбутнього фахівця галузі фізичної культури та спорту сприятиме широті професійного мислення, духовній культурі, формуванню особистості з підвищеним почуттям етичної та соціальної відповідальності за результати своєї майбутньої професійної діяльності, буде піднімати престиж спорту, здоров'я та активного способу життя.

У лінгвістиці фахову мову розглядають як тематично обмежену сукупність спеціальних

і загальних мовних засобів, що використовуються в певній сфері людської діяльності. Вправне володіння мовою спеціальності передбачає насамперед опанування термінологією свого фаху, уміння використовувати у професійному мовленні її тематичні доміанти, оскільки саме термінологія становить специфіку тієї чи іншої підмови окремих наук [4].

На сьогодні питання культури мови у вищому навчальному закладі характеризується підвищеною увагою до комунікативного компонента і яскравим виявом культурологічних підходів до матеріалу. Це виявляється в орієнтації культури мови на формування креативної мовної особистості, яка має розвинене чуття мови, досконало володіє мовним етикетом, знайома з кращими зразками мовної поведінки, відшліфованими в процесі культурного розвитку нації, та спрямована на толерантне мовленнєве спілкування.

Основою мовленнєвої культури кожної людини є грамотність, тобто дотримання загальноприйнятих літературних норм у користуванні лексичними, фонетичними, морфологічними, синтаксичними і стилістичними засобами мови. Та цим поняття мовної культури не вичерпується. Мовлення має бути не тільки правильним, а й лексично багатим, синтаксично різноманітним. Щоб цього досягти, слід вслухатися в живе мовлення, користуватися словниками, вдумливо читати політичну, художню, наукову літературу, звертаючи при цьому увагу на вживання окремих слів, на особливо влучні висловлювання, на побудову речень. Потрібно активно розвивати своє мовлення: учитися усно і письмово викладати свої думки, виправляти себе, правильно будувати речення, шукати найкращі й найдоцільніші варіанти висловлювання [2].

Проблема мовлення сучасного студента галузі фізичної культури і спорту, на нашу думку, у тому,

що йому притаманні в більшості такі негативні для культури мови риси, як низька грамотність, лексична бідність, невміння вислухати співрозмовника, невисокий загальний рівень розвитку (коли людина не може підтримати розмову з тієї чи іншої теми, бо немає елементарних знань, не розрізняє понять: генофонд і геноцид, ефективний і ефективний, будівельний і будівничий, визначний і визначальний, громадський і громадянський; не відрізняє уяву від уявлення, вірогідний від імовірного, орієнтовний від орієнтованого, поверхового від поверхневого і т.ін.). Бракує сучасному студенту ввічливості, чемності, уміння з гідністю вийти з важкої ситуації завдяки доброму слову, а не через лихослів'я або образливі слова.

Загальновідомо, що культура мови вимагає від мовця також і глибоких знань норм літературної мови. Чистота мовлення вимагає уникнення вульгарних і лайливих слів, які не відповідають нормам літературної мови і людської поведінки. Найнеприємніше чути такі слова у студентському колективі. На жаль, тепер їх уживають не тільки хлопці, але й дівчата, не соромлячись часом і викладачів, перехожих на вулиці, навіть батьків. Ця тенденція страшна тим, що такі «інтелігенти» понесуть свою культуру у сфери обслуговування. Необхідно боротися та викоринювати таке явище в мовленні сучасного студентства.

Особливої уваги потребує вживання в мовному середовищі студентства слів-паразитів, сленгу та жаргонізмів. Окремо потрібно сказати про суржик, який став рідним не лише для простих людей, а й для інтелігентних, проник на телебачення, до газет. І вже зовсім недопустимо культурній і вихованій людині вживати у спілкуванні нецензурні слова, лайку. На жаль, ми досить часто чуємо це в молодіжній аудиторії.

Безперечно, що мовну особистість формує передусім мовне се-

редовище, вивчаючи її поведінку. Якщо таке середовище сприятливе, то людина, постійно навчаючись мови (а це процес, зрозуміло, тривалий і безперечний), послуговується мовою майже автоматично. Водночас такий автоматизм вимагає від учасників мовного діалогу дотримання певних норм, достатнього володіння мовою, що забезпечує процес розуміння.

Із наших спостережень над мовною практикою у вищій школі – а це й мова викладачів і студентів, співробітників, офіційних публічних виступів, документів, приватне мовлення – можна зробити висновок про численні мовні помилки, невправності на всіх її рівнях. Нерідко найсуттєвіша причина цього – надмірне калькування з російської мови. Трапляються помилки у слововживанні, у виборі морфологічних форм та побудові синтаксичних конструкцій. Неправильні конструкції виникають, як правило, унаслідок семантичного калькування, коли переноситься значення слова з російської мови й слово вживається в невласливому для нього українському варіанті (ведучий спеціаліст замість провідний спеціаліст), калькуванні синтаксичних конструкцій, коли порушуються закони сполучуваності слів української мови (завідувач кафедрою замість завідувач кафедри); використовуються активні дієприкметники, а не іменники, прикметники тощо в таких випадках, як – завідувач відділом замість завідувач відділу, діюче законодавство (правильно чинне законодавство) при утворенні ступенів порівняння прикметників та прислівників: самий якісний (потрібно – найякісніший); не відмінюються чоловічі прізвища на – ко; - ук: Леоніда Степаненко (потрібно – Леоніда Степаненка) або Максима Шевчук (правильно – Максимові Шевчуку); при визначенні роду іменників: висока ступінь (правильно – високий

ступінь). Також свідченням негативного впливу російської мови на українську є величезна кількість російських форм, уживаних у професійному мовленні: добро пожаловать (правильно – ласкаво просимо); поощряє (правильно – заохочує); на pewno (правильно – мабуть); конечно (правильно – звісно). Використання мовцями чужорідних лексичних елементів свідчить про неналежне володіння нормами українського слововживання, про нездатність оперативного й адекватного реагування на певну ситуацію добром необхідного слова; надмірне вживання іноземних слів: ординарний (краще – звичайний), індіферентно (краще – байдуже), ігнорувати (краще – не помічати) тощо.

Мовна неграмотність, невміння дотримуватися стандартів щодо укладання документів, невміння написати текст, перекласти його з однієї мови на іншу, а також порушення нормативної мовленнєвої поведінки в суспільстві, встановлення несприятливої атмосфери між людьми на роботі, невміння врегулювати взаємини на основі принципу ввічливості псує візитну картку будь-якого спеціаліста.

Формуванню мовної культури майбутніх фахівців галузі фізичної культури і спорту сприяють навчальні дисципліни «Культура професійної мови», «Українська мова (за професійним спрямуванням)» та інші, викладання яких забезпечує відповідний рівень оволодіння державною мовою, підготовку мовнокомпетентних у професійній сфері, зокрема офіційно-діловій, грамотних, із належним рівнем культури професійної мови фахівців, що дало б змогу студенту, як майбутньому спеціалісту, користуватися нею на рівні мовних норм у ситуаціях професійної діяльності. Культура мови виражає мовну (лінгвістичну) компетенцію, що означає «мовна поведінка», «мовне знання», «лінгвістична інтуїція».

Знання мови фахівцем галузі фізичної культури і спорту передбачає не тільки володіння граматиною, запасом професійної термінології, а й уявлення про те, в яких умовах, в якій ситуації можна застосовувати ті чи інші слова і граматичні конструкції. Адже фахівець може бути не тільки мовцем, а й членом соціально (професійно) зумовленої системи спілкування, що може характеризувати мовленнєву компетенцію, яка включає вміння і навички володіння лексиною, граматиною, сприймання і відтворення текстів, які відповідають комунікативним завданням тощо.

Серед молоді, яка займається фізичною культурою і спортом, спостерігається значний рівень інтересу щодо мовних знань та комунікативних навичок. Тому і не дивно, що переважна більшість респондентів на питання нашої анкети «Чи вважаєте Ви, що мовні знання, комунікативні навички сприяють збагаченню внутрішнього світу особистості, формуванню патріотизму і духовної культури?» дали позитивну відповідь.

Причому відповіді респондентів різних курсів мають певні відмінності. Це складає 100% опитаних на 3 та 4 курсі, на 1 курсі даний показник – 95%, на 2 курсі – 74%. І найнижчий показник на 5 курсі – він складає 64%.

Володіння культурою мови – це, насамперед, вміння використовувати мовні засоби залежно від сфери, мети, ситуації спілкування, це грамотність, належна мовна культура, культура професійної мови, яка забезпечує мовну компетентність фахівця у його професійній діяльності. Важливими є дотримання мовних норм, майстерне використання мовно-виражальних засобів залежно від мети і обставин спілкування. Без знання прийнятих у суспільстві правил мовного етикету, не володіючи вербальними та невербальними формами вираження

ввічливих взаємин між людьми, студент як грамотний фахівець у майбутньому і як особистість загалом не зможе правильно встановити різноманітні контакти з партнерами, не зможе з максимальною користю для себе і для оточуючих здійснити сам процес спілкування [1].

Студент як майбутній спеціаліст повинен досягти рівня мовної вправності завдяки мовній освіті, тобто засвоїти правила користування мовою, її лексиною; вміти виражати себе засобами мови, володіти основними формами усного й писемного спілкування (монолог, діалог тощо); володіти фаховою метамовою: володіння терміносистемами, фразеологією, мовними формулами тощо.

Висновок: Головне завдання в підготовці грамотних фахівців галузі фізичної культури та спорту полягає не тільки в тому, щоб навчити студентів культури мови, а й навчити володіти нею, тобто застосовувати набуті знання в конкретній мовній ситуації. Майбутні фахівці повинні засвоїти не тільки низку лінгвістичних понять граматичних і лексичних норм, вони повинні вільно володіти усною і писемною формами, дотримуватися вимог культури мови, засвоїти термінологію. Молодий спеціаліст має добре орієнтуватися в особливостях офіційно-ділового стилю.

Мистецтво спілкування завжди вважалося органічною складовою професіоналізму людини, керівника нового типу, який повинен мати нестандартний погляд на речі, відзначатися високою етикою у спілкуванні, гнучко розподіляти обов'язки, володіти Божим даром – харизматичним умінням подібатися людям, надихати їх, вести за собою не силою наказу, а силою аргументів, переконуючого слова. Яке з давніх часів вважалося божественним даром.

Сьогодні проблема культури спілкування набуває більшого значення. Вона потребує своєчас-

ного вирішення і залежить як від людей, так і від держави. Уважне ставлення держави до молодого покоління, точніше до його культури, а особливо до мовленнєвої – це запорука кращого майбутнього. Наша державна мова – українська. І це не лише наше минуле, це – наше майбутнє. Така важлива роль мови в суспільному житті зобов'язує добре знати правила й закономірності її розвитку. Щоб оволодіти нормами сучасної літературної мови, треба вивчати її фонетичну систему, лексичний склад, граматичну будову і стилістичні властивості. Без глибокого знання мови сучасний фахівець не зможе правильно виконувати складні практичні завдання, пізнавати тенденції, що проявляються у сфері професійного мовлення. Саме цьому сприяє вивчення дисципліни «Українська мова за професійним спрямуванням» та «Культура професійної мови» у навчальних закладах фізичної культури і спорту. Адже специфіка знання мови професії підвищує ефективність праці, продуктивність виробництва, допомагає краще орієнтуватися в ділових стосунках.

Подальше дослідження специфіки професійного мовлення сприятиме підвищенню загального рівня культури як усного, так і писемного спілкування майбутніх фахівців галузі фізичної культури і спорту.

Література

1. Антисуржик. Вчимося ввічливо поводитись і правильно говорити: [посібник] / за заг. ред. О. Сербенської. – Л.: Світ, 1994. – 152 с.
2. Євсєєва Г.П. Мовлення сучасної молоді – дзеркало соціальної культури країни / Г.П. Євсєєва // Дослідження з лексикології і граматики української мови. 2010. - Вип. 9. – С. 67-73.
3. Козак Л. Засади термінологічної культури інженера / Л.

- Козак, Г. Ракшанова // Українська термінологія і сучасність: [зб. наук. праць]. – К.: КНЕУ, 2009. – Вип. VIII. – С. 299–301.
4. Козловська Л. Мовний курс у вищій школі – ефективний інструмент сучасної особистісно-орієнтованої освіти / Л. Козловська // Українська термінологія і сучасність: [зб. наук. праць]. – К.: КНЕУ, 2014. – Вип. VIII. – С. 301–304.
5. Культура фахового мовлення: [навч. посіб.] / За ред. Н.Д. Бабич. – Чернівці: Книги-XXI, 2015. – 496 с.

